

Sygn. akt I UK 76/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Maciej Pacuda

SSA Marek Procek (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania J. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T.
o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 23 lutego 2017 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 22 października 2015 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w T., po rozpoznaniu odwołania ubezpieczonego J. G. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. z 18 lipca 2014 r., odmawiającej ubezpieczonemu prawa do emerytury w wieku obniżonym, w wyroku z dnia 2 października 2014 r. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawcy

prawo do emerytury od 17 czerwca 2014 r., zaliczając do pracy w warunkach szczególnych okres zatrudnienia ubezpieczonego od 1 września 1975 r. do 28 lutego 1997 r. w Spółdzielni Kółek Rolniczych w L.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że ubezpieczony J. G., urodzony 15 maja 1954 r., w postępowaniu przed organem rentowym udowodnił, że na 1 stycznia 1999 r. dysponuje ogólnym stażem ubezpieczeniowym przekraczającym 25 lat. Jednocześnie Sąd Okręgowy ustalił, iż od dnia 1 września 1975 r. ubezpieczony podjął zatrudnienie w Spółdzielni Kółek Rolniczych w L. (przejętej przez Gminną Spółkę Komunalną Sp. z o.o. w L.), gdzie pracował do dnia 28 lutego 1997 r. W tym czasie Spółdzielnia Kółek Rolniczych (dalej jako SKR) zatrudniała około 50 osób, posiadając filie w P. i J. Od początku zatrudnienia do 1986 r. lub 1987 r. ubezpieczony pracował jako kierowca ciągnika, wykonując traktorem dla ludności wszystkie prace polowe. Woził również traktorem z przyczepą żwir i materiały budowlane. Następnie po zakupie przez SKR koparki typu Białoruś, od 1986 r. lub 1987 r. pracował wyłącznie jako operator koparki, wykonując prace ziemne na rzecz różnych firm i odśnieżając zimą drogi. Poza powyższymi obowiązkami, wnioskodawca żadnych innych nie wykonywał. Po przejęciu SKR przez Gminną Spółkę Komunalną Sp. z o.o. w L. ubezpieczony w dalszym ciągu pracował jako operator koparki.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, wnioskodawca w postępowaniu przed sądem udowodnił, że w spornym okresie wykonywał pracę traktorzysty, a następnie operatora koparki stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, a zatem wykonywał prace w warunkach szczególnych, określone w wykazie A: dziale VIII pod poz. 3 oraz dziale V pod poz. 3 – stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Spełnił tym samym warunek piętnastoletniego szczególnego stażu pracy, uzyskując prawo, do emerytury opisanej normą art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.).

Od powyższego wyroku apelację wniósł organ rentowy, zaskarżając go w całości i zarzucając Sądowi pierwszej instancji naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 184 i art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez błędne przyjęcie, że wnioskodawca przez okres co najmniej 15 lat wykonywał stale i w pełnym wymiarze pracę w warunkach szczególnych.

Wyrokiem z 22 października 2015 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację, uznając ją za niezasadną.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji nie naruszył przepisów prawa materialnego powołanych w apelacji, uznając, że wnioskodawca spełnił wszystkie warunki przyznania mu prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych. Dokonał również prawidłowych i zgodnych z materiałem dowodowym ustaleń faktycznych. W rozpoznawanej sprawie kwestią sporną było jedynie to, czy wnioskodawca legitymuje się wymaganym co najmniej piętnastoletnim stażem pracy w warunkach szczególnych, co warunkowało przyznanie mu prawa do emerytury na podstawie art. 184 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. W szczególności, sporna była możliwość zaliczenia do stażu pracy w warunkach szczególnych okresu zatrudnienia wnioskodawcy od 1 września 1975 r. do 28 lutego 1997 r. w Spółdzielni Kółek Rolniczych w L. (przejętej przez Gminną Spółkę Komunalną Sp. z o.o. w L.) na stanowisku kierowcy ciągnika, jak również operatora - kierowcy koparki typu Białoruś. Według Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy prawidłowo ocenił charakter pracy wnioskodawcy w okresie objętym sporem, przyjmując, że okres ten podlega uwzględnieniu do stażu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, jako praca, o której mowa w dziale VIII, poz. 3 oraz w dziale V, poz. 3 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, tj. praca kierowców ciągników oraz praca maszynistów ciężkich maszyn budowlanych lub drogowych. Sąd Apelacyjny stwierdził praca kierowcy ciągnika, jak i kierowcy koparki typu Białoruś, wykazuje narażenie na oddziaływanie szkodliwych czynników takich jak, wibracje i hałas, spaliny silników Diesla i tlenek węgla, długotrwałe

pozostawanie w wymuszonej pozycji ciała, zmienne warunki mikroklimatyczne, praca zmianowa, wysiłek fizyczny oraz czynniki mechaniczne powodujące urazy. Kierowcy transportu drogowego, ciągników i operatorzy ciężkiego sprzętu budowlanego mogą być narażeni zarówno na drgania o działaniu ogólnym, przekazywane do organizmu kierującego z podłogi kabiny i siedziska, jak i miejscowe, pochodzące z koła kierownicy lub dźwigni sterujących. Istotnym problemem jest również współistniejące narażenie na wstrząsy z udziałem drgań przypadkowych występujące w czasie jazdy po nierównym terenie. Zdaniem tegoż Sądu, opisane wyżej szkodliwe dla zdrowia czynniki występują w czasie kierowania określonymi rodzajami pojazdów bez względu na przedmiot działalności zakładu posługującego się tymi pojazdami, co oznacza, iż uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia pracy kierowcy ciągnika i kierowcy koparki typu Białoruś nie jest związana z jej branżową specyfiką. W tych okolicznościach – zdaniem Sądu drugiej instancji - nie ma znaczenia, czy kierowca ciągnika zajmuje się przewożeniem określonych ładunków w firmie transportowej, czy też w Spółdzielni Kółek Rolniczych, jak również, czy wykonuje prace transportowe, czy też prace polowe. Tożsame czynniki szkodliwe dla zdrowia oddziaływały także na wnioskodawcę w czasie wykonywania przez niego pracy kierowcy koparki typu Białoruś, czyli operatora ciężkiej maszyny budowlanej. W tym przypadku, chociaż nie był zatrudniony u pracodawcy działającego w branży budowlanej, wykonywał czynności zbliżone do wykonywanych u takiego pracodawcy i narażony był na tożsame czynniki szkodliwe dla zdrowia.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że praca wnioskodawcy na stanowiskach kierowcy ciągnika oraz kierowcy koparki typu Białoruś podlega uwzględnieniu do stażu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, jako praca określona w dziale VIII, poz. 3 oraz działu V, poz. 3 wykazu A stanowiącego załącznik do cytowanego rozporządzenia Rady Ministrów. W konsekwencji, zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji prawidłowo zastosował przepisy art. 184 ust. 1 i art. 32 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł organ rentowy, który zaskarżając wyrok w całości, powołał podstawy kasacyjne w postaci naruszenia

przepisów art. 184 ust. 1 w ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 2 i 4 i poz. 3 w wykazie A dział VIII rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przez ich błędna wykładnię i przyjęcie, że ubezpieczony w spornym okresie przypadającym od 1 września 1975 r. do 28 lutego 1997 r., wykonywał prace w warunkach szczególnych, co skutkowało uznaniem, że legitymuje się on ponad piętnastoletnim okresem pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze i w konsekwencji nieuprawnionym przyznaniem emerytury w obniżonym wieku emerytalnym.

Skarżący organ rentowy wniósł o uchylenie w zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania oraz o rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

W uzasadnieniu podstaw kasacyjnych organ rentowy zwrócił uwagę w szczególności na charakter branżowo-stanowiskowy wykazu stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., będącego podstawą rozstrzygania. Skarżący stwierdził, że specyfika poszczególnych gałęzi przemysłu determinuje charakter świadczonej w nich pracy i warunki, w jakich jest ona wykonywana, jej uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia. Nie można zatem swobodnie wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały one przypisane w powołanym akcie prawnym. Do pracy w warunkach szczególnych wymienionych w wykazie A dziale VIII pod poz. 3 mogą być zaliczone jedynie prace wykonywane przez kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gaśnicowych w transporcie i łączności, a do takiej kategorii (sektora gospodarki narodowej) nie można zaliczyć pracy w Spółdzielni Kółek Rolniczych. Bez uwzględnienia okresu wykonywania pracy na stanowisku traktorzysty w Spółdzielni Kółek Rolniczych wnioskodawca nie spełnia warunku posiadania co najmniej 15 lat pracy wykonywanej w szczególnych warunkach.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna organu rentowego jest uzasadniona.

Zgodnie z art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych

(obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887, zwanej dalej „ustawą emerytalną”), ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy, tj. 1 stycznia 1999 r., osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa w wieku niższym niż 65 lat dla mężczyzn oraz okres składkowy wynoszący 25 lat. Przepisy dotychczasowe, w rozumieniu art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej, zawiera rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm., zwanego dalej „rozporządzeniem”). Według § 1 ust. 1 rozporządzenia, ma ono zastosowanie do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymienione w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia.

Podstawę skargi kasacyjnej stanowi między innymi § 4 ust. 1 rozporządzenia, w myśl którego pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący dla mężczyzn 60 lat; 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Jednocześnie skarżący w podstawie skargi kasacyjnej powołuje pozycję 3 działu VIII zawartego w załączniku A do rozporządzenia, jednoznacznie negując jedynie możliwość zaliczenia ubezpieczonemu do szczególnego stażu ubezpieczeniowego jego okresu zatrudnienia na stanowisku traktorzysty (kierowcy ciągnika) przy pracach polowych. Poza sporem pozostaje zatem, iż ubezpieczony, pracując na stanowisku kierowcy-operatora koparki typu Białoruś, wykonywał stale w pełnym wymiarze czasu pracy prace w szczególnych warunkach.

Powracając zaś do zarzutów skargi kasacyjnej, stwierdzić należy, iż Sąd Apelacyjny nie dokonał prawidłowej wykładni przepisów istotnych dla przeprowadzenia oceny spełnienia przez wnioskodawcę przesłanek uzyskania emerytury w wieku obniżonym, skoro przyjął, że cały okres pracy wnioskodawcy na stanowisku traktorzysty (kierowcy ciągnika) w spółdzielni kółek rolniczych (czyli

pracy w rolnictwie) może być potraktowany tak jak okres pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych zatrudnionych w transporcie (tego działu gospodarki dotyczy bowiem w wykazie A dział VIII poz. 3).

Skarżący organ rentowy trafnie podnosi, iż Sąd Najwyższy niejednokrotnie wskazywał, że wyodrębnienie prac kwalifikujących do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym ma charakter stanowiskowo-branżowy. Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi przemysłu ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10; z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10; z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10). Co do zasady więc przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji, jako pracy w szczególnych warunkach. Wobec powyższego, dokonując prawnej kwalifikacji pracy ubezpieczonego na stanowisku traktorzysty (kierowcy ciągnika), Sąd Najwyższy nie podzielił założenia Sądu Apelacyjnego, że istotne znaczenie ma jedynie rodzaj powierzanej pracy (kierowca ciągnika) w zupełnym oderwaniu od branży, w której praca na tym stanowisku jest wykonywana. Sąd ten zaliczył zajmowane przez ubezpieczonego stanowisko pracy wykonywanej w rolnictwie do prac wykonywanych w szczególnych warunkach uregulowanych w przepisach dotyczących innego działu gospodarki, tj. „w transporcie i łączności”, pomijając przy tym, że pracy pracownika zatrudnionego przy „pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości” nie można oceniać w oderwaniu od specyfiki „technologii” branży, w której praca jest wykonywana, oraz że dla jej kwalifikacji, jako pracy w szczególnych warunkach, konieczne jest także takie jej zakwalifikowanie w rozporządzeniu, zawierającym kwalifikacje stanowiskowo-branżowe. Prace uznane za wykonywane w warunkach szczególnych bez względu na miejsce ich wykonywania i rodzaj zostały wymienione w dziale XIV zatytułowanym „prace różne”.

Wykładnia językowa regulacji zawartej w wykazie A dział VIII poz. 3, przy uwzględnieniu przyjętej przez rozporządzenie kwalifikacji branżowo-stanowiskowej

oraz przy uwzględnieniu systematyki przepisów, nie pozwala na kwalifikowanie *a priori* pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych wykonujących pracę w rolnictwie, jako pracy w szczególnych warunkach (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2016 r., III UK 123/15 oraz z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15). Nie ma przesłanek, aby z góry zakładać, że wykonywanie prac na wskazanych stanowiskach - niezależnie od branży, w której praca jest wykonywana - związane jest z taką samą szkodliwością pozwalającą na zaliczenie tego okresu jako uprawniającego do nabycia emerytury w obniżonym wieku. Umieszczenie stanowiska kierowcy ciągnika w dziale VIII „w transporcie i łączności”, łączy szkodliwość tej pracy nie z samym faktem prowadzenia tych pojazdów, lecz z faktem prowadzenia ich przy uwzględnieniu specyfiki wykonywania pracy w transporcie i obciążeń psychofizycznych związanych z uczestnictwem takich pojazdów w ruchu publicznym. Niewątpliwie zasadniczym obowiązkiem kierowcy ciągnika w transporcie jest wykonywanie przewozu drogowego, a więc kierowanie pojazdem w ruchu drogowym. Oczywiście jest też, że rozmiar ścisłego przewozu drogowego czasami może nie wypełniać każdej dobowej normy czasu pracy kierowcy (przerwy na wyładunek, załadunek, obowiązkowe okresy odpoczynku), a czasami może ją przekraczać. Niemniej jednak przerwy te stanowią immanentną cechę pracy kierowcy, a w czasie ich trwania pracownik nadal wykonuje obowiązki kierowcy. Praca kierowcy ciągnika wymaga wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia (bezpieczeństwo w ruchu drogowym), jest również uciążliwa ze względu na specyficzny czas pracy kierowcy uzależniony od zleconych mu zadań transportowych. Obciążeń takich nie ma, jak uznał ustawodawca, przy wykonywaniu prac na wskazanych stanowiskach w rolnictwie, gdzie dominują prace polowe. Wobec tego nie można zaliczyć wnioskodawcy już w tej chwili, bez dalszych szczegółowych ustaleń i ocen, okresu wykonywania pracy traktorzysty w spółdzielni kółek rolniczych od 1 września 1975 r. do 1986 r. lub 1987 r. (brak w tym zakresie konkretnych ustaleń) do zatrudnienia skutkującego obniżeniem wieku emerytalnego.

Odmowa zakwalifikowania, jako wykonywanej w szczególnych warunkach, pracy traktorzysty (kierowcy ciągnika rolniczego) w trakcie prac polowych, a nie w

transporcie, odpowiada rozumieniu tych przepisów przedstawionemu już wcześniej w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyroki z dnia 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13, z dnia 13 sierpnia 2015 r., II UK 298/14, z dnia 5 maja 2016 r., III UK 121/15, z dnia 5 maja 2016 r., III UK 132/15, oraz z dnia 13 lipca 2016 r., I UK 218/15) i podzielanemu przez obecny skład tego Sądu. Warto przy tym zwrócić uwagę, że praca traktorzysty w rolnictwie była zaliczana do pracy w pierwszej kategorii zatrudnienia na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1956 r. w sprawie zaliczania pracowników do pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz. U. Nr 39, poz. 176 ze zm.). Stanowisko to było wymienione w dziale XVII - „rolnictwo i leśnictwo” załącznika do tego rozporządzenia. Nie znalazło się ono już natomiast w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 maja 1979 r. w sprawie pierwszej kategorii zatrudnienia (Dz. U. Nr 13, poz. 86 ze zm.), które weszło w życie z dniem 1 stycznia 1980 r. i uchyliło powołane rozporządzenie z 1956 r. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2016 r., II UK 397/15).

Konkludując, w ocenie Sądu Najwyższego, Sąd Apelacyjny nieprawidłowo zaliczył do prac wykonywanych w szczególnych warunkach prace polowe, przy których był zatrudniony wnioskodawca jako traktorzysta. O ile można się zgodzić z założeniem – czego również zdaje się nie kwestionować skarżący - że prace transportowe (po dokonaniu szczegółowych ustaleń) wykonywane przez wnioskodawcę jako traktorzystę (kierowcę ciągnika) można zaliczyć do prac w transporcie, a zatem do prac objętych działem VIII poz. 3 wykazu A - mimo że pracował on w spółdzielni kółek rolniczych, a nie w przedsiębiorstwie transportowym - o tyle nie ma podstaw do potraktowania prac polowych jako prac w transporcie.

Wobec braku ustaleń wyjaśniających powyższe kwestie, trzeba stwierdzić, że Sąd drugiej instancji dokonał subsumcji prawa materialnego do nie w pełni zrekonstruowanego stanu faktycznego, co czyni zasadnym kasacyjny zarzut obrazy tegoż prawa przez jego niewłaściwe zastosowanie i przedwczesne rozstrzygnięcie sporu.

Mając na uwadze przedstawione okoliczności Sąd Najwyższy, z mocy art. 398¹⁵ § k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., orzekł zatem jak w sentencji.

r.g.